

MAYWALD JÓZSEF

(1849-1911.)

Nagy örömmel vállalkoztam arra, hogy egykori kedves tanáromnak arcképét megrajzoljam. Az a hála készített erre, amelyet érzek a piarista gimnázium és volt tanáraink iránt, akik között Maywald József hatott rám legmélyebben. És most mégis, mikor az írógép előtt ülök, zsibbadást érzek ujjaimban. Félek, hogy nem tudok hozzá méltó jellemrajzot adni, mert annyi személyes emlék fűz hozzá, olyan sokáig dédelgetett emlékek, hogy félek, hogy a sok szubjektív benyomás között elvesz az igazi Maywald József. Mégis bármily gyarló is ez a rajz, megpróbálom erőmhöz képest megközelítőleg eltalálni az igazi vonásokat, és remélem, hogy ha sok egyéni világitást vetitek is az arcra, nem fog teljesen kivetkőzni valóságából. Leirom őt, ahogy szinte félszázad kódéből elébem lép, ahogy emlékszem rá, járására, beszédére, tanítására. Azután ezekből a vonásokból megpróbálom kihámozni a lelket, a jellemet, megpróbálok objektív kritikát adni Maywald Józsefről, a nevelőről, a tanárról.

Őszbe csavarodott fejjel látom magamat kis diáknak, amint reggel háromnegyed nyolc előtt végigmegyek a régi Városház-tér árusai közt. Elbáméskodtam az aszaltszilvából összeragasztott, fényes papírláncú Mikulások és krampuszok közt. Egy kicsit össze is fagyott a lábam. A Városház órája a toronyból a görög istenszobrok közül veri a háromnegyedet, és figyelmeztet, hogy jó lesz sietni befelé a piarista iskolába. Jó lesz egy kicsit átnézni a leckét, mert az első óra Maywald órája, és nála nem lehet számítani. Meglátja, ki készült, ki nem az órájára.

Az osztály képe teljesen más, mint egyéb órák előtt. Az egyik diák nagy igyekezettel magyarázgatja gyöngébb társának Livius egy-egy nehezebb helyét. Az kínos arckifejezéssel próbálja megérteni a mélységeket, pedig máskor ilyenkor még a folyosón kergetőzik, vagy a szomszédját bosszantja. Mi lesz, ha nem tudja a leckét? Maywaldnál nem lehet csalni.

Megszólal a csöngő, és egyszerre síri csönd lesz az osztályban. Kinn a folyosón, az osztályterem előtt már ott áll Maywald. Egyik keze a cingulusába dugva, a másikkal melléhez szorítja a kinyitott Liviust, ujjai közt könyvéhez szorítva a bőrtokot az aranyórával. Most fejezi be a készülést az előadásra. Ő magától is pontos készültséget kíván épúgy, mint a leggyöngébb tanulóétól. A könyvet és jegyzeteit nézi, de közben szemüvege fölött be-betekint az osztályba, pedig nincs egy pissenés sem.

Most összecsukja a könyvet, ujjával ráfésüli pár szál hosszú ősz haját feje kopaszságára. Gyors léptekkel, fejét kissé oldalt hajtva megy föl a dobogóra. Imádság után kézlegyintéssel ültet le bennünket. Mialatt az osztálykönyvbe készül beírni a hiányzókat, az egyik diák, akinek a nevét éppen most diktáljuk be, kifulladásra, piros arccal jön be, és félszegen, keserű mosolygással áll meg a küszöbön. Maywald szintén mosolygós arcai tekint feléje, és kezével is üdvözlí. «Jó reggelt kis

fiú. Jól aludtunk? Jól esett a reggeli? Milyen kár, hogy iskolába kell jönni. Persze mindig az óra a hibás. Ugye, az járt rosszul? Vagy a villamos nem jött? Szegény kis fiú, igazán nem tehet róla.» Minden szem odanéz, mosolyognak zavarán. Biztos, hogy soha többet nem késik el.

Maywald előveszi noteszét, az elejéről kihív három-négy fiút, csupa B-vel, meg D-vel kezdődő nevek. Jaj, miért is van az F az elején! Negyediknek engem hív föl. Nagyot dobban a szívem, kezembe veszem a könyvet és a szótárfüzetet, és szorongva várom, hogy rám kerül a sor, és elmondjam a feladott rész rövid tartalmát a kellő tárgyi magyarázatokkal. Majd a tartalom alapján rövid mondatokat oszt ki a felelőknek, hogy magyarról latinra fordítsák. Félelemmel telve váraokozok, mert nem készültem lelkiismeretesen. A szótáram ugyan tele kiszedett szavakkal, de mivel untam a keresgélést a szótárban, csupa ismerős szót írtam ki. Pedig mennyi az ismeretlen! Nem szól semmit. Ha nem lesz sok ismeretlen szó a feladott mondatban, talán megúszom. Szerencsém van, könnyű mondatot kapok, szavait tudom, legalább azt hiszem, hogy tudom: «Sok igavonó állat leasett». Mikor rám kerül a sor, nagy diadallal mondom ki a vélt igazságot: «multi iumentu lapserunt». Maywald figyelő arccal tekint maga elé, a kezét ernyőnek a füléhez teszi, hogy egy hangot se veszítsen el a bölcseségből, s közben biztatólag bólogat a fejével, hogy csak folytassam. Csak mikor befejeztem, ejti a könyvet az asztalra, és kedves mosolygással kérdi: «De egyéb baja nincsen? Nem baj, fő az egészség!» Én hebegve kapkodok, és próbálok javítani, de már ekkor kérlelhetetlenül veszi ceruzáját és a noteszt. «Nem, kérem, ezt bejegyzem, ezt megörökítem. Hogy mondta a kis fiú? Mul-ti iu-men-ti la-pse-runt.» Általános derűtség, és én megszégyenülve, megsemmisülve megyek helyre. Búcsúzóul még egy-két komoly szót intéz hozzám: «Fiú, fiú, így nem kapod meg a kettesedet». Ez a szégyen az osztály előtt! Hatvanöt fiú közt egynek volt jelese, és velem együtt hatnak kettese. Én pedig elbízott magamat. De most megjártam. Miért is nem készültem lelkiismeretesen? Belelátott gyarló csel vetésembe. A három elégséges tanuló még mindig kétségbeesetten evickél, hogy megmentse elégségesét. Az osztályban mindenki feszülten figyel, mert ha a kihívottak valamit nem tudnak, a padokból kérdez valakit. Ott jár a padok közt, és nézegeti, kit kérdezzen. Kézze-lábbal igyekszem jelentkezni, de egy szempillantásra se méltat. Meglátja, hogy az egyik fiú a pad alatt játszik valamivel. Nem hallotta Maywald kérdését az egyik felelőhöz, hogy hányféle lehet az óhajtás. «No majd megmondja nekünk B.» Mint végítéleti trombita hangzik az elszórakozott fiú előtt a felszólítás. Nem tudja hamarjában, hol van. Maywald mosolyog. «Szegény kis B., nem tudja hányféle lehet a kívánság. Szegényke, ugyan mit kívánjon a tanár bácsitól? No mondja csak bátran kis fiú. Lehet kívánni babát, puskát... na meg aztán csörgőt.» A mosoly végigfut az osztályon, és egyszerre tíz-húsz kéz nyúlik a magasba. Jelentkeznek, hogy ők tudják. Így egy órán belül az egész osztály folytonosan foglalkozik, és élénk részt vesz a munkában.

Következik a szöveg magyarra fordítása. Itt nyelvtani kérdésekkel ellenőrzi, hogy tényleg alaposan érti-e a fiú a szöveget, vagy pedig csak sejti az értelmét. Megköveteli végül a szöveg magyaros, jó stílusú fordítását is. Alaposabban ezt a szöveget átdolgozni nem lehet.

Az óra vége felé odamegy a katedra asztalához, féloldalt megnézi óráját. Majd a jobb tanulók közül hív föl egyet, aki a következő napi anyagot olvassa, és próbál fordítani belőle, amennyire a tudása terjed. A nehezebb kifejezéseket Maywald megmagyarázza, de nem téveszti szem elől a tárgyi magyarázatokat sem. Magunk előtt látjuk Hannibal seregét, amint a nagy hóban az Alpok sziklái közt bukdácsol,

az egész átkelés az Alpokon megelevenedik előttünk, ahogy az a régi római gyerekek előtt állhatott, akik saját anyanyelvükön olvasták azt. Figyelmeztet a stílus szépségeire, a leírás elevevességére. Együtt élünk az auctorral. A csengetés nem zavarja Maywaldot. Amíg be nem fejezi a magyarázatot, amely nem lépi túl sokkal az órát, nem mehetünk ki és nem mozgolódhatunk.

A mindennapi óramenet egyforma rajza nem meríti ki Maywald módszereit, nevelői módszerét csak halványan érzékelteti. Módszere az ész tökéletes művelése, mert el tudja érni, hogy a diákok érdeklődjenek a tárgy iránt, hogy folyton készüljenek, ésszel és megértéssel dolgozzanak, és ne értelmetlen szavakat magoljanak. De bármily értékes az ész művelése, a nevelői munka mellett másodrendű értékű. A szív, az akarat képzése époly fontos módszerében, mint az észé. Ezt bizonyítja mindjárt az osztály hierarchiája.

A piarista intézetbe az én időmben igen sokféle fiú járt. Voltak ott arisztokrata fiúk, gazdag gyárosok fiai, voltak pesti polgári családok, kereskedők fiai és voltak, mint én voltam, szegény fiúk, kisiparosok, munkások és parasztok fiai. Ezt a konglomerátumot egy családdá olvasztani nem lehetett könnyű feladat. Maywaldnál az osztálykülönbségek teljesen eltűntek. Ő csak jó és rossz tanulót ismert szigorúan igazságos mérlegen mérve. Senkinek származására, összeköttetéseire tekintettel nem volt. Semmi hízelgéssel, kedveskedéssel vagy pláne más eszközökkel lekenyerezni nem lehetett. A mi osztályunkban az első tanuló, Maywald kedves tanítványa, egy arisztokrata fiú volt. De arról kétségbevonhatatlanul mindenki elismerte, hogy tényleg a legtöbbet tud közülünk.

Nagyon vigyázott a diákok elültetésére is a padokban. Nekem, szegény fiúnak a jobboldali szomszédom az osztály legjobb tanulója, arisztokrata fiú volt, ma püspöki teológiai intézeti igazgató. Elöttem szintén arisztokrata fiú ült, ma egy felvidéki megyénk alispánja. Mellettem egy időben egy közepes tehetségű horvát arisztokrata fiú, később egy szintén szegény fiú ült, az osztály legjobb szavalója, később tanácsos. Hátam mögött ült Maywald egyik legkedvesebb tanítványa, egy kávéháztulajdonos fia, ma latin ifjúsági lapunk szerkesztője, kitűnő gyorsíró és zenész. Ily környezetben rám is ragadhatott valami. Hátul nagyrészt a kissé lassúbbak ültek, akiket nem kellett állandóan szemmel tartani, hogy ne zavarják az előadást, noha csendes nyugalmukat óra közben ő maga gyakran zavarta.

A különböző fiúkkal eljárás módja is különböző volt. A félénkeket bátorította, úgyhogy a gyöngébbeknek is érdemes volt igyekezniök. A tehetségeseket és igyekvőket, mint atya gyermekeit szerette, és még hatodikban is tegezte. A magázás eleinte kissé gúnyosan hangzott az ő szájából. Azokat viszont, akik beszélőkészségükkel akarták pótolni a tudás hiányát, gúnyal üldözte. Az osztály nevetése a leghetykébb fiút is megrémítette. Megakadt a szavuk, mert az osztály, mely a tanárral szemben össze szokott tartani, itt a tanárnak adott igazat. A belátóknak igazságérzetére hivatkozott. Egy-egy sikertelen felelet után megkérdezte: «Fiú, fiú, tedd a kezed a szívedre, és mondd meg őszintén, mit érdemelsz? Mást nem adhatok, mint amit érdemelsz.» Nem tűrte, hogy sugdosással tegyék hamissá ítéletét a fiú tudása felől. Egy alkalommal nekem sügött kéretlenül egyik osztálytársam. Maywald mosolyogva szúrt oda felém: «Non est ex horto flosculus ille tuo». A fülem tövéig vörös lettem az elintézésre. Máskor észrevette, hogy én sugdosok egy gyengébb tehetségű, de igyekvő fiúnak. Egy darabig meg-megállt a kérdésekben, és erősen fújta a levegőt orrlyukaiból elégedetlensége jeléül. Én nagy merészen – nem tudom, honnan vettem a bátorságot – újra sügtam. Ekkor odajött elém és odaszólt, hogy belém fagyott a vér: «Óra után feljössz a szobámba». Akkor még

nem tudtam, hogy védőszentjének, a piarista rend szent alapítójának kedves módszerét követi ezzel. Rémes szorongással néztem ki a Kötő-utcára (ma Piarista-utca) a ma is meglévő régi házra. Óra után a folyosókon át mentem a rendházba a második emeletre, Maywald szobája elé. Nemsokára félrefordított fejjel, kissé előrehajolva jött Maywald. A kulcs megfordult a zárban, és én bent voltam a szobában. A nap a fényes Dunakorzó felől vakította szemeimet. Ott álltam egyedül előtte, akitől még a tömegben elvegyülve is félttem. Letette könyveit, noteszét, óratokját az asztalra, aztán halk lépésekkel jött elém. Kis pocakja szinte a mellemet érintette, aranszegélyű csíptetőjét hirtelen leejtette, és rövidlátó, de mégis mélyennéző szemeivel nézett a szemem közé. «Fiú, fiú, te ma nem tudod, mit csináltál... Nézd csak, ennek a szegény P.-nek az apja panaszkodott, hogy a fia nehezen tanul, pedig mindent elkövet, hogy előremenjen. És te szívedre veszed, hogy ez a szerencsétlen fiú miattad ne tanuljon semmit? Fiú, fiú, ha így viselkedel, elveszted előttem a renomée-dat.» Homályba borult szemmel támolyogtam ki Maywald szobájából, és ha nem is értettem egészen, mit árthat a fiúnak az én ságasom, többet nem ságtam neki.

A képzelőtehetséget is fejlesztette Maywald módszere. Rég letűnt római, görög időköt úgy megelevenített, hogy bennük élünk. Most is előttem áll magyarázatai szerint a Laokoon-csoport az Aeneisből vagy Achilleus pajzsa az Iliasból, amint Lessing nyomán magyarázta. Horatius római ódáit, szatíráit vagy Sokratest Xenophon vagy Platon alapján még mindig az ő magyarázatában értem. Hasonlíthatatlan tökéletességű, kristályvilágosságú nyelvtana még most is ott van könyveim közt – az a példány, amelyből nála tanultam – és ma is annak alapján tudom a görögöt.

Látom aztán őt a körmeneteken, amint vezeti az osztályt, látom a régi kápolna kórusán, amint orgonál, látom az oltár előtt, amint misézik. Magas alakja sudáran emelkedik az oltár lépcsőjén Kalazanci Szent József képe előtt, és ősz hajára rásüt a reggeli nap. Hallom még most is intelmeit a gyóntatószékben.

* * *

Könnyebb feladatokat elvégeztem. Próbáltam megérzékíteni Maywald Józsefet, amint az osztályban uralkodik az elemek felett. Csupa egyéni benyomás és nem adhatja az egész Maywaldot, de hiszem, hogy akik nála tanultak, reáismernek az arcképére. Most igyekszem objektíven tekinteni egykori kedves tanáromra, megbírálni tanító és nevelő módszereit. A korba állítva próbálom megérteni.

A XIX. század utolsó évtizede, amelyben Maywald ereje teljében állott, és amikor nekem volt szerencsém tőle tanulni, a Bourget-től fin de siècle-nek nevezett időszak. E kor pontos rajzát két nagy írónknál találjuk meg: analitikus, a kor elemeit kutató rajzát Szekfü Három Nemzedékében, szintetikus, megelevenítő rajzát Herczeg Ferenc regényeiben és színdarabjaiban. Ami a kor bírálatát illeti, bizonyos fokig elfogultan ítéljük meg talán a közelmúltat. De ha teljesen objektíve nem is ítélnénk, vannak elemei a bírálatnak, amelyek nem lehetnek kétségesek. Ha a fin de siècle-t, a század végét, a ferencjózsefi kor csúcsát az anyagi jólét szempontjából tekintjük, senki sem tagadhatja, hogy ez a kor messze fölötte állott a mi szűkölködő korunknak. Ha a XX. század eleje a háború előtt szellemi műveltségben és ízlésben magasabban állott is a század végénél, bizonyos, hogy a fin de siècle a mai kor műveltségét maga mögött hagyta. Erkölcsi szempontból tekintve viszont a század végét, nem lehet oly lelkes laudator temporis acti, akinek ne kellene elismernie, hogy a század vége sok hamis fényt hordott magában, erkölcsileg

pedig lanyhulást, akaratlanságot, züllést és a világháborúban bekövetkezett bukás csiráit. Amennyire visszasírjuk a régi jó békebeli állapotokat, annyira szégyenkezve gondolunk vissza mindnyájan erre az erkölcsi süllyedésre a felbomlás előtt.

Az erkölcsi romlásnak, a léhaságnak gyökere a vallásos gondolkodás hanyatlásában, a vallási közönyösségben vált nyilvánvalóvá e korban. A századvégi ember liberálisan gondolkodott, nem szeretett semmiféle korlátot. A legtehetségtelenebb ifjanc is meg nem értett mély egyéniséget és életundort affektált. Hivalkodott továbbá azzal, hogy a gazdasági tekinteteket, a pénzt megveti. A könnyelmű, vagyonokat egy éjtszakán át elverő gondolkodás, melyet a feltörekvő zsidóság termelt ki előbb a gentryben, majd a városi polgári osztályban is, magára a zsidóságra is áterjedt. A közéletbe bedobott «úri modor» jelige lezüllesztette a földbirtokos osztályt, megmételtyezte a polgári osztályt. De maga a zsidóság is sokszor áldozatává lett az úri modor majmolásának, és előkészítette ezzel az ugyancsak a zsidóság által terjesztett kommunizmust.

A századvégi gondolkodás meglátszott a piarista iskola tanulmányának viselkedésén is. Az ifjúság elbizakodottan tekintett mindenre, ami papoktól jöhet. A polgári fiú azért jött ide, mert előkelő, úri dolog volt a piarista iskolába járni, ahol arisztokratákkal tegeződhetett. Önmagában a legtöbb diák egyéniségnek képzelte magát, aki vezető szerepre van hivatva, és akinek a jó szerzetesek nem sok újat mondhatnak. Hiszen az iskola meséit az élet gyors menete, újszerű eszméi úgyis avultakká tették. A tanárt ezek a diákok szüleikkel együtt kellemetlen közegnek tekintették, akinek szeszélyeit kitanulva a diák átbukdácsolhat jól-rosszul az unalmas, haszontalan anyagon, hogy hatalmas újító eszméit majd ott kinn az életben érvényesíthesse.

Állítsuk be ebbe a milieube Maywaldot. Mindjárt eleve megmondhatjuk, hogy Maywald kérlelhetetlen üldözője volt a századvégi felületes korszellemnek. Gondoljuk csak el, hogy a beképzelt ifiúr – tegyük hozzá, hogy a polgári származásúak voltak jobban beképezve -, akinek atyja nemrég gyűjtötte vagyonát és aki apján is túltevő hódításokról álmodott, hetyke öntudattal állott meg Maywald előtt, és rajta is megpróbálta eleinte, mennyire fölényes tud ő lenni a tanárral szemben. Maywaldnak első dolga volt a fiúban ezt a beképzelt öntudatot letörni. Nála nem lehetett féltudással, biztos fellépéssel hatni. A handabandázót gúnyos modorával kérlelhetetlenül a földig alázta az egész osztály előtt. Az osztály, a diákok összessége, mint köztudomású, általában kölcsönös biztosítási szövetkezet a gyengébb tanárokkal szemben. Maywald ép ezt az osztályszolidaritást tudta megtörni. Nevetni mindenki szívesen nevet, még a társa rovására is. És az osztály nevetése ölt, a hencegő, fölényes modorú elhallgatott, megjuhászodott. A szülői házban és az ismerősök körében bevált módszerei nem hatottak, teljesen elveszítettnek érezte magát. Ha volt benne belátás és bizonyos alkalmazkodó képesség, nekifogott a tanuláshoz, és szorgalmával igyekezett pótolni azt, amit fölényeskedéssel elérni nem tudott. Bizonyos fokig betört vagy teljesen elveszett, mert a bírálatnál Maywald kérlelhetetlenül igazságos mérlegelőre talált, akinél semmi külső befolyás nem használt. Mire van szüksége egy szerzetesnek, mit adhat neki a külvilág, amiért „érdemes volna eltérni az igazságtól?

De üldözte Maywald a korszellemet nyílt támadással is. A fin de siècle művészi érdekeltségei a kor ízléstelen ízlését, a szecessziót mint a jövő nagy művészi gondolatát trombitálták be. Maywald szerint a szecesszió név önmagát magyarázza, mert félrevonulást jelent latinul, annyira rosszul lesz tőle az ember. A kor fiai biztosan nagy elszörnyűködéssel hallották a megsemmisítő kritikát az új divatról.

gedig az élet Maywaldnak adott igazat. Ki tartja ma a szecesszió alkotásait művészetnek? a mai nemzedék azt se tudja, mi az.

Vagy rámutatott gúnyos lenézéssel a kor felületességére is. Homerosban például előfordult az *εντεσιεργος* kifejezés. Kikerestette a szót az iskolában használt homerosi szótárban. «Édényben dolgozó», találtuk meg a jelentést. Csak az volt a baj, hogy így teljes képtelenség jött ki a szövegből: «edényben dolgozó lovak». Maywald megmagyarázta. A szótáríró a szerkesztésnél egyszerűen lefordította német szótárforrásának kifejezését, «im Geschirre arbeitend», anélkül, hogy a fáradságot vette volna a jelentést a szövegből ellenőrizni. Így lett a «hámban dolgozó»-ból «edényben dolgozó.»

Ezek alapján bátran kimondhatjuk, hogy Maywald korától elmaradt tanár volt, amint a kortól, a kor bogaraitól az egész piarista iskola is elmaradt ebben a korban. Általában, ha a piarista iskola fejlődését tekintjük, azt mondhatjuk, hogy a piarista iskola mindig kész volt okkal-móddal átvenni az újat, de főelőnye a világi iskolák felett mégis mindig az volt, hogy a divatnak sohasem hódolt be teljesen és így mentes volt a világi iskolák baklővéseitől. A piaristák közt mindig vannak lelkes és tehetséges fiatal tanárok, akik szívvel-lélekkel kerçsik a haladást, a jót az újban, de az intézet szelleme megakadályozza azt, hogy a napi divat hóbortjának beugorjanak.

A korától elmaradottság volt az oka, hogy Maywaldot igen sok diák gyűlölte. Bármily szeretettel emlékszem is én magam vissza kedves tanáromra, igyekszem megérteni ennek a gyűlöletnek okait, mert hiszen vannak tanítványai közt, akik máig sem tudják elfelejteni, hogy gúnyos modorával sokszor megszegényítette őket a «pedáns tanár». Mint láttuk, Maywald ép azokat sújtotta gúnyos szavaival, akik bizonyos aggresszivitással léptek föl, és az akarat erejével, ügyeskedésekkel próbálták pótolni tudásuk hiányait. Ezekkel szemben Maywald mindig védelmébe vette és kiemelte azokat, akik tudtak, de félénkek és ügyetlenek voltak. Ismét személyes esettel illusztrálom a tételt. Egyetemi hallgató koromban magához hivatott, hogy kondíciót akar adni, amint akkor hívták a leckeadást. Tudta, hogy szegény fiú létemre rászorulok. Egy gazdag nagyiparos fiát, nagyon szorgalmas, jó, de kissé nehéz felfogású fiút kellett a pótvizsgára előkészíteni hetedik osztályból. Megmondta, hogy az igék perfectumait és supinumait nem tudja, s ezt kell vele gyakorolni. Majd megkérdezte, mit fogok kérni. Élhetetlen fiú létemre félve mondtam: «Tíz-tizenöt koronát egy hónapra». Maywald csak ennyit mondott erre: «Bízsa rám, majd én elintézem». Július végén elhűlve láttam, hogy majdnem kétszer annyit, huszonöt koronát kapok. Igaz, hogy napi egy óra helyett 2-3 órát is adtam, és a vizsga sikerült.

Már most kérdés, hogy helyes-e az élhetetlenek ez a segítése az életrevalóval szemben tisztán a tudás jutalmazására? Volt idő Sturm und Drang korszakomban, amikor én magam is elítéltem ezt a módszert. Istentelen koromban, úgynevezett «felvilágosodásban» bizonyos haragos gyűlölettel tekintettem vissza a piarista iskolára. Azzal vádoltam, hogy ez az iskola letöri az akaratot, és helyette a tudást emeli a polcra. Azt láttam, hogy az életben érvényesüléshez a tudás nem elég, oda bizonyos aggresszivitás, akaraterő is szükséges, és vádoltam a piarista iskolát, amely az akaraterőt a tudásnál kevesebbre becsüli. Vádoltam, hogy nem készít elő az igazi életre, az élet küzdelmeire.

Ma másképpen látom a dolgot. Az igaz, hogy az élhetetlenek nincs joga panaszkodni, hogy az élelmes, aki nála kevesebbet tud, többre viszi. A világot elsősorban nem a nagy tudósok viszik előre, ha fontos eszközei is a haladásnak, hanem azok, akiknek elég a bátorságuk, az akaraterejük, hogy a haladás eszméit megvalósítsák.

Nem az az igazi jőtevőnk, aki először jött rá arra, hogy a kenyérmagvak tápláló ereje nagyobb a gyökereknél, hanem az, aki az emberi lustaságot és csökönységét megmozgatta, hogy a földet megműveljék. Nem a táviró vagy a gépek feltalálója az igazi jőtevő, hanem, aki e találmányokat a gyakorlati életben megvalósította. Nélküle a gépek érdekes kísérleti tárgyak maradtak volna.

És mégsem lehet elítélni Maywaldnak, a piarista iskolának a módszerét. Akaraterőt sem adni, sem végleg letörni nem lehet, csak bizonyos esetekre háttérbe szorítani. Maywald módszere, bármily gyűlöletes lehet is az agresszív akaratnak előtt, apró bosszúságokon kívül nekik semmi bajt nem okozott. Sőt akaraterjük a nyomás alatt csak megerősödött. Viszont amennyiben engedtek, kénytelenek voltak tudásuk hiányait pótolni. Már pedig senki sem tagadhatja, hogy akaraterős férfinál sem árt a tudás, a pontos, biztos tudás. Igaz, hogy az országok jólétét nem a bölcselők valósítják meg, mint Platon szeretné, hanem azok, akik a bölcsék gondolatait keresztül tudják erőszakolni, és korukat akaraterjükkel vezetni tudják. De az is bizonyos, hogy a társadalomnak mérhetetlen károkat okoz az, ha a vezetők nagy akaraterjükkel kellő ítélőképesség nélkül. Korunknak sokszor ez a hibája.

Az élehetetleneknek pedig egyenest áldás volt Maywald módszere. Míg más iskolák az élehetlent egyszerűen félredobják mint a társadalom haszontalan tagját, akivel «nem érdemes vesződni», Maywaldnál a félelmes konkurenciától megszabadulva bátran érvényesíthették észbeli tehetségeiket, és megtanulták, hogy szorgalmas, komoly munkával igen sokszor lehet pótolni a támadó akaraterőnek, az agresszivitásnak a hiányait is.

Maga Maywald is másképen járt el a gyorsírási órákon. Ott nemcsak a tudást, hanem az érvényesülési képességet is tekintetbe vette. Tanítványait állandóan vitte a gyorsíró versenyekre, és ott a küzdőtéren szoktatta őket a küzdelemhez. Itt kérélehetetlenül kiselejtezte az élehetlenséget. Így például engemet is eltanácsolt, mert rövidlátó szememmel a tábláról nem tudtam elolvasni a felírt szöveget.

Összefoglalva most már Maywald nevelői egyéniségét, kimondhatjuk, hogy csalahatatlan tudással, kérélehetetlen igazságérzettel bírálta meg a fiú tudását. Éles szemmel meglátta mindenkiben a csirákat, amelyekből a tudást kifejlesztheti, bátorító szavakkal buzdított a szorgalomra a tudás érdekében, és kegyetlenül letört minden törekvést, mely a pontos munka helyett felületes munkát akart érvényesíteni. Ha az akaraterőt nem is bocsátotta szabadjára részint a fegyelem érdekében, részint magának a fiúnak javára, hogy tudása annál tökéletesebb legyen, az eszközöket mindenkinek megadta, hogy kiki egyéni ereje szerint felhasználhassa azokat. Erkölcseleg irtott minden szertelent, minden divatszerűt, ami az általános értékű rovására megy.

A szigorú tanárban, a félelmes nevelőben mégis érző emberi szív rejtőzködött, aki az élet igazságtalanságait, szenvedéseit fájdalommal, magát az életet bizonyos derűs humorral tekinti. Humorára, igénytelenségére jellemző az eset, mikor egyik világi kollégáját, szintén filológus gyorsírót, meglátogatta szakadó esőben, s ezzel állított be: «Azért jöttem most kolléga úrhoz, mert tudom, hogy ilyen időben minden tisztességes ember otthon marad». Jó szívről, amellyel szűkölködő embereket titokban is megsegített, még ma is sok történet kering.

A piarista iskola sokoldalú, igen különböző egyéniségű tanárokat ad az ifjúságnak. Ezek közül az egyéniségek közül Maywald egyike a legérdekesebbeknek, akinek módszere reprezentatív és jellemző a piarista módszerekre általában. Alapos, komoly munkát, vallásosságot tanulnak ott a diákok elfogultság és maradiság nélkül. Ma is hálás vagyok, hogy ennek az iskolának a növendéke lehettem.